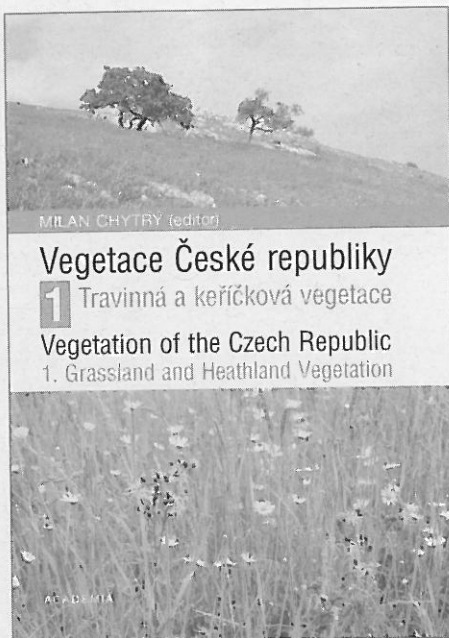

Milan Chytrý (ed.): **VEGETACE ČESKÉ REPUBLIKY 1. TRAVINNÁ A KEŘÍČKOVÁ VEGETACE**. Academia, Praha 2007, 526 str., 260 bar. foto. Cena 550 Kč

V létě 2007 vyšel v nakladatelství Academia první díl nové Vegetace ČR, věnovaný travinné a keříčkové vegetaci. Další tři chystané díly budou zahrnovat vodní, synantropní a lesní vegetaci. Jde o vůbec první úplnou monografii věnovanou klasifikaci čili třídění vegetace na našem území do asociací (základních vegetačních jednotek, analogii druhů v taxonomickém systému) ve smyslu curyšsko-montpelliérského fytoecologického systému. Dosavadní české přehledy měly pouze podobu seznamů se stručným popisem (např. Moravec a kol. 1995). Vycházely z přístupu „shora dolů“ a byly tak spíše přehledem dílčích interpretací vegetační variability. Stále v nich chyběla jedna zásadní věc, totiž objektivně ověřitelné definice asociací. Velmi populární nedávno vydaný Katalog biotopů České republiky (Chytrý a kol. 2001) představuje zjednodušený prekurzor Vegetace, určený pro specifický účel mapování biotopů soustavy Natura 2000. Katalog slouží jako výborná praktická příručka a zjednodušený přehled; pro vážnější zájem, hlubší studium a vědecké zkoumání různorodosti naší vegetace ovšem nezbyvá, než sáhnout po nové monografii. Máme tak konečně k dispozici solidní základ, na jedné straně jisté završení osm desetiletí trvající práce desítek, ne-li stovek botaniků, na druhé straně východisko pro další výzkum. Významem i pojetím je tak Vegetace srovnatelná s aktuálně vydávanou Květenou ČR.

Vegetace ČR samozřejmě není knížka pro úplné laiky, je nutno znát aspoň latinské názvy rostlin. Texty jsou ale obecně dobře srozumitelné a k lepšímu porozumění přispívají výčty diagnostických, konstantních a dominantních druhů, založené ovšem na analýze fytoecologické databáze; dále pak četné fotografie, tabulky, mapky a grafy, ukazující geografické a ekologické podmiňky, v nichž se asociace vyskytují. K samostatnému přečtení bych zájemcům o aktuální metodologii středoevropské fytoecologie doporučil úvodní kapitoly M. Chytrého, systematicky a stručně vysvětlující metodický přístup, jehož základ se pokusím letmo přiblížit níže. Pro pochopení širšího kontextu stojí za přečtení kapitola J. Šádky pojednávající o diverzitě naší vegetace synteticky (na rozdíl od celého dalšího, analyticky zaměřeného obsahu knihy).

V popisné části je na bezmála 500 stranách hutného, avšak dobře srozumitelného textu jednotného stylu představena typová různorodost vegetace alpských vršovišť a trávníků, vysokobylinné a křovinné subalpské vegetace, slanomilné vegetace, luk (sečených nebo spásaných travinno-bylinných porostů), horských a podhorských pastvin a vršovišť, vegetace mělkých narušovaných půd, písčín a písčiny stepů a konečně suchých trávníků. Všechny tyto široce definované typy vegetace mají na našem území různě velkou variabilitu. Některé jsou na hranici svého rozšíření, jiné

u nás naopak mají své těžiště; s měnícím se využíváním krajiny se některé typy vegetace šíří, jiné jsou již minulostí, ačkoli poměrně nedávnou. To všechno se čtenář dozví u popisů tříd, svazů a asociací, které zpracovali pod vedením editora publikace a duchovního otce celého projektu M. Chytrého specialisté na jednotlivé vegetační okruhy. Každá asociace je důkladně, avšak při zachování potřebné stručnosti popsána z hlediska nomenklatury (pojmenování se ve fytoecologii řídí poměrně složitými, ale jasnými pravidly), struktury a druhového složení, ekologie, dynamiky, způsobu managementu, rozšíření, hospodářského významu a vnitřní variability asociací. Nikoli pouze ilustrativní jsou mapky rozšíření — aktuálního (od r. 1975), historického (do r. 1975) a predikovaného (využívá matematický model vycházející z ekologických požadavků asociací).

Přestože existují podobné monografie v zahraničí (ze sousedních zemí jmenujme Slovensko, Rakousko a Maďarsko), projekt Vegetace ČR je při daném rozsahu výjimečný v moderním přístupu, založeném na statistickém zpracování rozsáhlé databáze fytoecologických snímků. Vychází z primárních dat, jednotně analyzovaných způsobem využívajícím teprve nedávno vyvinuté formalizované metody klasifikace vegetace (metoda Cocktail, např. Bruelheide 2000). Fytoecologie byla a stále je kritizována pro autorskou subjektivitu, neumožňující zřetelnou opakovatelnost při dosahování výsledků. Avšak alespoň pokud se týče definice jednotek, nabírá obor nyní už jasně řízený kurs, což je v jistém smyslu odpověď na kritiku stran nízké objektivit. Každá asociace je v projektu Vegetace České republiky formálně definována pomocí logické formule kombinující druhové skupiny a dominantní druhy. Formální definice asociací představují jednoduchý a zároveň silný nástroj pro zařazování vegetačních snímků do systému, což zatím postrádali jak profesionálové z řad vědců a ochránců přírody, tak vlastně kdokoli, koho zajímá, jak pojmenovat ten který kousek vegetace. Vegetace ČR může být chápána jako analogie klíče pro určování druhů, což je z hlediska vegetace relativně jediný počín. Obrovskou výhodou je, že předložený vegetační klíč může být automatizován v po-

době počítačového programu. Nutno však upozornit, že daný přístup neumožňuje určit úplně kterýkoli výsek vegetace. To vyplývá z fluidního charakteru vegetace — ekologicky, geograficky a managementově bývají dané hranice značně plynulé. Nově definované asociace tak představují určitá jádra uvnitř mnohorozměrné kontinuity vegetačního prostoru.

Prostor pro subjektivní interpretaci se naskytl ve vytvoření asocičních formulí, které nejsou nijak definitivní a neměnné. Na to je přírodní realita příliš složitá a mnohoznačná. Východisko při tvorbě formulí je subjektivní (resp. poučené), postup a výsledek jsou ovšem konzistentní, protože jsou konfrontovány a ověřovány pomocí zmíněné databáze fytoecologických snímků. Je třeba zdůraznit, že předložený systém nijak zásadně nemění dosavadní strukturu, naopak se snaží o jejich zachování a redukci pouze toho opravdu nadbytečného. Že toho nebylo málo, o tom svědčí snížení počtu popisovaných asociací travinné a keříčkové vegetace na necelou polovinu (ve srovnání s monografií Moravce a kol. z r. 1995). Někdy obtížné přehledné soubory asociací, z pohledu neodborníka postřadající srozumitelné odlišnosti, jsou nyní dobře definovány. Nabízí se zde otázka, zda je konzervativismus spočívající v zachování podstatné části stávajícího systému vůbec vhodný. Za současného stavu věcí by však zřejmě nebylo rozumné předkládat systém, který by nesouhlasil s tradicí (a ne že by to nebylo možné). Související otázkou je, proč stále udržovat subjektivní náhled. Proč nevytvořit v intencích moderní, rozsáhlé matematizované ekologie systém vegetačních jednotek založený na dokonale objektivní, algoritmicky zprostředkované analýze primárních dat? To by ovšem popřelo tradiční principy curyšsko-montpelliérské fytoecologie a kromě toho, numerické analýzy zatím obvykle pouze upřesnilly dosavadní představy. Obyčejná lidská zkušenost je často lepším rádčem než kdejaký algoritmus. Nicméně se zde naskytá další palčivá otázka: co bude po Vegetaci? Nastane konec středoevropské fytoecologie jako oboru popisujícího vegetační typy, podobné jako tomu bylo proklováno např. pro dějiny umění (Beltling 2000)? Asi těžko, fytoecologie se spíš transformuje z popisné fáze do fáze analýzy velkých prostorových a časových jevů ve vegetaci. Popisné přehledy vegetace tak mohou do budoucna zůstat mimo hlavní proud vědy o vegetaci, což se ostatně už děje. Věda je však natolik demokratickou disciplínou, že to teoreticky může dopadnout i naopak.

Úkolem recenzenta bývá také poukázat na slabší aspekty recenzované publikace. V tomto případě mě kromě úplných drobností, jako že anglické souhrnné charakterizující každou asociaci by mohly být méně stručné, v celkovém pohledu nic ani středně významného nenapadá. Nakladatelství Academia je třeba pochválit za velmi příjemnou grafickou úpravu a kompaktní podobu knihy, takže ji lze bez problémů vzít i do terénu (na rozdíl od objemné Květeny). Tak, jak byl projekt přehledu Vegetace ČR koncipován, naplňuje ve svém prvním dílu očekávání víc než dobře. Ustavuje nové standardy a jako základní příručka bude sloužit nepochybně po několik desetiletí.

Radim Hédli

živa 6/2007